

ACC. N.R. M: 13888 ¹⁻⁵ *kontor*

Landskap: *Skåne* Upptecknat av: *B. A. Svensson*
Härad: *V. dsöinge* Adress: *Tjörnarps*
Socken: *Tjörnarps ö. Härlinge* Berättat av: *" "*
Uppteckningsår: *1954* Född år *1871* i *Flöja*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kvarnar och kvarndrift. s. 1-5.

LUF 99.

ACC. N:R M. 13888://.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Jul 99

1

I Häglinge fanns, då jag kom dit, 3 vattenkvarnar, och i Tjörnarp fanns och finnes en sådan. En av kvarnarna i Häglinge nedbrann efter några år, och en var nog för gammal för att användas för förmalning. Kvarnhusen voro envåningshus, naturligtvis med nedgång i en källare, eller vad det skall kallas. Sedan jag varit i Häglinge några år, byggdes en kvarn för elektrisk drift, men den brann ner. På samma plats uppbyggdes åter en kvarn, även den för elektrisk drift. Vattenkvarnarna äro hjulkvarnar. Någon ålder på dem kan jag ej fastställa.

Vattenkvarnen i Häglinge (Sjörup) och vattenkvarnen i Tjörnarp äro säkerligen dagligen i användning. Detsamma torde gälla den elektriska kvarnen i Häglinge.

(I min hemförsamling Höja finnes en väderkvarn utan vingar. De togos av för något tiotal år sedan. Jag har hört sägas, att det skedde av två skäl: ibland kunde det vara lugnt långa tider, så att någon förmalning inte kunde äga rum, och då vingarna inte varade mer än något tiotal år, så blev det en dyr historia att sätta dit sådana. Därför anskaffade man motordrift.)

Höja sam.
S. Åke Lud.

I allmänhet torde det vara så, att en vattenkvarn blivit anlagd icke långt från en liten sjö. Från denna har vattnet blivit lett genom en liten å, och denna har man dämt, så att man fått vattnet samlat. Det stora vattenhjulet har sin plats ganska lågt, så att vattnet uppifrån rinner ned på hjulskovlarna, och därige-

ACC. NR M. 13888:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

2

nom sättes hjulet, som driver kvarnstenarna, i rörelse. Kvarnarna i Tjörnarp och Häglinge äro inga stora kvarnar (men kommer man t. ex. till Munkan Ljungby, så kan man få se stora kvarnar, och alla drivas av vattnet i samma å.)

Den i Häglinge nedbrända ~~kvaren~~ kvarnen ägdes tillsammans av ett par lantbrukare, och till denna kvarn fingo vilka som helst komma med säd till förmalning. Ågarna av kvarnen höllo särskild mjölnare, såvida de icke hade bortarrenderat kvarnen till någon, vilket de hade en längre tid.

Det var ingalunda alltid, som kvarnstenarna sattes i rörelse därigenom att det blé^v "tryck ovanifrån", utan det kunde också ske därigenom, att vattenhjulet var ställt så lågt, att när dammluckan öppnades och vattnet trängde fram på hjulskovlarna, hjulet sattes i rörelse. Sådant var förhållandet i den nedlagda kvarnen i Häglinge.

Förr i tiden förtullades med säkerhet varje säck^{säd} som förmal^{säd}des. Hur det är nu, kan jag inte med säkerhet säga, men jag föreställer mig, att för många säckar säd erlägges kontant likvid, men många förtullas. Jag antager detta på den grund, att det går bra för mig att köpa gröpning till mina hönor i Tjörnarp's kvarn.

Att mjölnarna åtminstone förr i tiden hadē gott om svin, är säkert, och det var alltid prima gödsvin, de levererade.

ACC. N:R M. 13888:3,

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

3

Något egentligt fiske torde väl inte äga rum vid vattenkvarnarna, men ett år under min Håglingetid hände det--jag vill minnas, att det var på hösten--att man i Sjörupps kvarn-- fick massor av ål. Förmodligen var det väl i någon ålkista. Även vid vattenkvarnen i Tjörnarp lär man någon gång ha fått ål i icke ringa mängd. Men detta torde höra till sällsyntheterna

Man körde till kvarnen med hästar. Det var alltid två-spänningslass, och då man i min hemförsamling körde ända till Munka Ljungby för att i någon kvarn där få säden förmalen, så var den körande borta hela dagen. Som pojke var jag en gång med där. Alla, som kommo med säd till förmalning, blevo bjudna på kaffe. (Egentligen föreställde det blott kaffe).

När någon kom med ett lsaa säd, som skulle förmalas, och hade hunnit fram till kvarnen, kom genast en av "mylledrängarna" med en "magasinskärra" och körde in säckarna, som vägdes den ene efter den andre. Naturligtvis skedde detta därför, att mjölnaren skulle veta, hur mycken tull haⁿ skulle taga.

Lantbrukarna ville alltid ha mäld av sin egen säd.

"Varsel" och kvarnar torde höra samman. Jag hörde en gång en mjölnardrän^a berätta om hur han mycket ofta, ja, kanske var det varje natt, hörde hur det maldes i kvarnen, fastän den stod stilla, och han hörde, hur "mylledrängarna" sprungo i trapporna. Detta var ingenting, som förskräckte varken den berättande eller and-

ACC. N:R M. 13888:4

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

4

ra, som hörde till kvarnen. Sådant blev man vand vid, och varsel
var alltid ett gott omen. Då skulle det bliva gott om mäld

Ett par små historier.

Man påstod, att hos mjölnaren fanns inte mer än en ärlig lem,
och det var tummen. Då tullning ägde rum, skedde den med ett mått,
och i detta stäck mjölnaren tummen ned, för att kunna hålla måt-
tet, vilket gjorde, att sädg eller mjöl undanträngdes av tummen.

○○○○○○○○○○○○○○○○

Denna historia och den följande har jag i dag fått av en för
detta lantbrukare i Häglinge, till vilken jag ringde för att få
upplysningar i saken.

Till en kvarn där ankom för många år sedan en bonde med ett
lass säd, som skulle förmalas. Dånsäden var förmald, rann mjölet
ned i en bing^e, som stod under "tratten". Vid sidan om denna bing^e
stod mjölnarens bing^e, i vilken han hade sin gröpning. Då en säck
säd skulle malas, hissades den först en trappa upp. Mjölnaren
måste då vara uppe och ordna om det hela. Medan han var där, var
bonden ensam därnere. När han såg mjölnarens bing^e, tänkte han:
"Jag tar lite ifrån mjölnaren, för han tar nog ändå från mig" och
han ser mig inte. Genast började ha ösa några skopor mjöl i

ACC. N:R M. 13888:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

sin säck. Men mjölnaren såg genom en springa, vad som skedde,
och då tänkte han: "Tar han från mig, så tar jag från honom."

Och nu var det mjölnaren, som började ösa säd^x av bondens säck.

Den berättande försäkrade för mig, att denna historia var sann,
och han tillade, att mjölnaren förlorade säkert inte på bytet

5